

---

# A valós értékelés szerepe és kihívásai a pénzügyi kimutatásokban

TÓTH KORNÉL

---

## **Absztrakt**

A vállalkozások számviteli rendszerei nagy mennyiségű adatot kezelnek, amelyek összevontan a gazdálkodó szervezetek pénzügyi kimutatásaiban jelennek meg. A gyorsan változó gazdasági környezetben ezen adatoknak releváns információkat kell közvetítenie a jövedelmi, pénzügyi helyzetről a megbízható, valós összkép érdekében. A vállalati teljesítmény értékelése az időszakonként kiadott pénzügyi jelentéseken alapul, ezek a számviteli elvek szerint készített pénzügyi kimutatások a menedzsment döntéseinek hatását tükrözik. Ezzel összefüggésben az értékalapú számvitel térnyerését az is indokolja, hogy a globalizálódó világgazdaságban egyre nagyobb jelentősége van a tőkejövedelmeknek, ugyanis a befektetők a lehető legnagyobb hozamot ígérő lehetőségeknek biztosítanak forrásokat. A gyorsan változó piaci környezet, a kiszámíthatatlanabb, bizonytalanabb versenyhelyzet következtében bizonyos mérlegtételek vonatkozásában a bekerülési értékre alapozott értékelés mellett megjelent bizonyos eszközök – elsősorban a pénzügyi instrumentumok – valós értékelése. Ennek előnyei mellett alkalmazásának fő problémája, hogy a pénzügyi kimutatások egyes sorainak értéke hogyan mérhető megbízhatóan, különösen azon eszközök esetében, amelyeknek nincs, vagy megszűnt az aktív piaca. Ilyenkor a számviteli információk felhasználóinak kell megbecsülni a beszámolókból nyert adatok hasznosságát, illetve azok minőségi jellemzőit.

**Kulcsszavak:** számviteli beszámoló, nemzetközi számviteli standardok, valós értékelés, pénzügyi instrumentumok.

## **Az értékelés feladata és kapcsolata a beszámolóval**

A számvitel és pénzügyi beszámolás alapvető célja, hogy megbízható, valós és teljes körű képet adjon a cég vagyoni-pénzügyi helyzetéről, illetve annak jövedelemtermelő képességéről. A számvitel ennek érdekében fogalmaz meg alapelveket, ugyanakkor a vagyon, valamint annak forrásának bemutatása során felmerül a kérdés, hogy ezeket az elemeket milyen értéken szerepeltessük a mérlegben. A beszámolónak megbízható és valós összképet kell közvetítenie, a mérlegtételek értékének ugyanezek feltételeknek kell megfelelnie, mivel a vállalkozás jövedelemtermelő képességéről alkotott képet is ez határozza meg.

---

Az egyik legfontosabb számviteli alapelv a *vállalkozás folytatásának elve*, amelynek lényege, hogy a vállalkozás belátható időn belül nem hagy fel tevékenységével. Ez az alapelv újabb elveket generál, mint például az összemérés elve, az időbeli elhatárolás elve, vagy az óvatosság és a valódiság elve. Ez utóbbi két számviteli elv határozza meg leginkább az értékelési eljárásokkal és módszerekkel, mivel ezen elvekkel sok mérlegtétel összefüggésben van, például immateriális javak, tárgyi eszközök, kötelezettségek. A magyar számviteli elszámolásokkal kapcsolatban elmondható, hogy a konkrét értékeket e két elv érvényesülésének aránya határozza meg (Korom et al. 2005). Az általános számviteli beszámolási feladatok mellett a vagyon- és üzletértékelési tevékenységek az alábbi célokat szolgálják:

- privatizáció előkészítése, vagyommérleg egyes elemeinek értékelése, cégérték becslése
  - átalakulás előkészítése, apportlista egyes elemeinek tételes értékelése
  - mérleghelyesbítés – eszközök, vagyontárgyak valós piaci értékének megállapítása értékelési tartalék meghatározása céljából, valamint eszközök hátralévő élettartamának és maradványértékének megállapítása
  - hitelbiztosíték finanszírozása – fedezeti érték megállapítása
  - biztosítás – biztosítási érték, újraelőállítási érték megállapítása
  - értékesítés vagy vásárlás – eszközök, vagyontárgyak valós piaci értékének megállapítása
  - felszámolás – eszközök szabályos felszámolási értékének megállapítása
  - hitelből finanszírozott kivásárlás – projektértékelés, hozam alapú értékelés
  - fúziók és cégvásárlás (vegyes vállalatok) – befektetések üzleti értékének megállapítása, goodwill és egyéb immateriális eszközök értékelése

A számviteli értelemben vett értékelés nem végezhető el egy egyszerű képlettel vagy számítással. A pontos és megbízható értékelések kellő tájékozottsággal megalkotott véleményeket jelentenek, amelyeknek a múlt ismeretét, a jelen megértését és reális jövőbeni elvárásokat tükröznie kell. E célok elérése érdekében létrejött Nemzetközi Értékelési Standard Bizottság (az IVSC<sup>1</sup>) alapvető feladata, hogy olyan standardokat alkosson, amelyek a piaci szereplők széles közössége számára elfogadható, beszámolóikban alkalmazható és mindeközben az eljárások standardizálása révén az alkalmazók mindkét oldalának (készítők és felhasználók) az értelmezést megkönnyítve a javát szolgálja, valamint hogy az IAS és IFRS-ek és egyéb beszámolási rendszerek által elfogadott módszertant kínáljanak.

---

<sup>1</sup> International Valuation Standards Committee.

---

A nemzetközi értékelési standardok (IVS<sup>2</sup>) és az IAS (IFRS)-ek<sup>3</sup> kapcsolata tekintetében elmondható, hogy a modern számviteli rendszerek információtartalmát nem a kormányzati adópolitika, sokkal inkább a piaci szereplők információigénye befolyásolja.<sup>4</sup> Mivel piaci szereplők pedig elsősorban a befektetésük piaci értékére kíváncsiak, az IFRS-ekben, mint a magyar számviteli szabályokban, szerepet kapott a piaci érték meghatározásának igénye, amelynek leggyakoribb területei az alábbiak:

- immateriális javak és tárgyi eszközök terven felüli értékcsökkenése,
- a goodwill értékelése,
- értékelési tartalék és értékhelyesbítések megítélése,
- egyes pénzügyi instrumentumok piaci értéke, a részesedések, értékelése,
- aktualizált értéken történő konszolidálás,
- befektetési célú ingatlanok értékelése,
- transzfer árak, kapcsolt ügyletek megítélése, adózás a piaci árak után,
- a felszámolási mérlegek értékelése,
- apport hitelesítése,
- csereügyletek, cégfelvásárlások értékelése, sajátos bekerülési érték meghatározása (Havas 2002; Jakab et al. 2006).

A számviteli rendszerek, illetve a számvitel alatt a vagyon és a vagyonváltozás követésének és kommunikációjának tudománya és gyakorlata értendő. Vagyon alatt azon jelenségek értendők, amelyek egy gazdálkodó számára adott időpontban gazdasági tartalommal (értékkel) bírnak és értékelhetők. A vagyonváltozás egy vagyonelem mozgását, annak irányát és a vagyonra gyakorolt hatását fejezi ki. Ebben a megközelítésben a számvitel legfontosabb feladata, hogy választ adjon arra, mikor tekinthető egy jelenség vagyonelemnek és milyen érté-

---

<sup>2</sup> International Valuation Standards, General Valuation Concepts and Principles. Code of Conduct. Standard 1 Market Value Basis of Valuation, Standard 2 Valuation Bases other than Market Value. Standard 3 Valuation Reporting. Application I Valuation for Financial Reporting. Application 2 Valuation for Lending Purposes. Guidance Note 1 Valuation of Real Property. Guidance Note 2 Valuation of Lease Interests, Guidance Note 3 Valuation of Plant/Equipment, Guidance Note 4 Valuation of Intangible Assets, Guidance Note 5 Valuation of Personal Property, Guidance Note 6 Business Valuation. Guidance Note 7 Consideration of Hazardous and Toxic Substances in Valuation, Guidance Note 8 Depreciated Replacement Cost (DRC), Guidance Note 9 Discounted Cash Flow (DCF) Analysis, Guidance Note 10 Valuation of Agricultural Properties, Guidance Note 11 Reviewing Valuations. Information Paper Valuation in Emerging Markets.

<sup>3</sup> International Accounting Standards, International Financial Reporting Standards.

<sup>4</sup> A nemzetközi értékelési standardok a következő számviteli standardok értékelési előírásait pontosítják:

IAS 16 (Termelési célú tárgyi eszközök), IAS 17 (Lízing), IAS 40 (Befektetési célú tárgyi eszközök), IAS 36 (Értékvesztések), IAS 2 (Készletek), IFRS 5 (Meggyszűnő tevékenység), IFRS 3 (Konszolidáció), IAS 1 (Bevezetés), IAS 41 (Mezőgazdaság).

---

ket képvisel az adott jelenség. Ezekre a kérdésekre a számvitelben az aktiválási és passzíválási kritériumok és az értéktan alapján lehet válaszolni, mégpedig úgy, hogy folyamatában a jelenségeket tulajdonságjellemzőik alapján tartalmilag azonosítja és értékeli. Mindehhez olyan sémára van szükség, amellyel a tartalmi azonosítás és a különböző nézőpontok szerinti értékelés megvalósítható. A vagyon és a vagyonváltozás megjelenítése a vállalkozások számára lényeges, mivel az irányításhoz, a piaci környezet változásaihoz való rugalmas reagáláshoz ismerni kell a vagyonváltozások hatásait, ennek eszköze a számviteli beszámoló. A számvitelnek a vállalkozás pénzügyi, jövedelmi és vagyoni helyzetéről való tájékoztatáson túl az alábbi feltételeket is figyelembe kell venni:

- egyértelműen meg kell fogalmazni, hogy milyen jelenségek tekinthetők vagyonelemnek, és miként lehet elhelyezni azokat a mérlegben,
- értékelni kell a beáramló, átalakításra és/vagy kiáramoltatásra kerülő vagyonelemeket (kezdetben csak a bekerülési árakon történő értékelés),
- a pénzügyi, jövedelmi helyzet kommunikációja az eredménykimutatás és mérleg bemutatásán keresztül valósul meg.

### A valós értékelés kialakulása

A számvittel kapcsolatos kihívások a leggyakrabban a világválságok hatásaként jelentkeznek, amelyek közül elsősorban az infláció tette egyértelművé, hogy egy adott vagyonelemnek, attól függően, hogy milyen szempontból nézzük, különféle értéke lehet (bekerülési, piaci, utánpótlási érték), és ez eltérő vagyonértékhez és eredményhez vezet.

A számvitelben jelentkező értékelési problémákra egyrészt a különféle *mérlegelméletek* (Niklisch és Le Cutre statikus, Schmalenbach dinamikus, Kosiol pagatorikus és Schmidt organikus mérlegelmélete), másrészt az *értékalapú számvitel* egyes területei (árváltozás, valós érték, értékvesztés) kísérelnek meg választ adni.

Az elmúlt néhány évtized társadalmi-gazdasági változásai, a multinacionális vállalatok megjelenése, az informatikai eszközök gyors fejlődése, a pénzügyi műveletek körének bővülése és a globalizáció újabb és újabb kihívásokat támasztanak a számvitelben (Baricz 2008, 1994). A pénzügyi instrumentumok/származékos ügyletek térnyerését a nemzetközi kereskedelem növekvő jelentősége, az export-import tevékenység és a külföldi befektetések ösztönözték, és mindez magával hozta a kockázatok és a bizonytalanság emelkedését is. A gyakorlatban a piacok fejlődése nagyban hozzájárult a vállalatok megnövekedett kockázatainak kezeléséhez. Ennek a leggyakoribb eszközei a származékos ügyletek (derivatívok): futuresek, forwardok, swapok, opciók, amelyek fő célja, hogy bizonyos gazdasági eredményt érjünk el, amikor egy alapvető értékpapír, index, kamatrátá, áru vagy más pénzügyi eszköz ára változik.

A számvitel alapkérdése ezen eszközökkel kapcsolatban is az, hogy mit tekintsünk vagyonelemnek. A különféle értékelési lehetőségek alapján többféle ár vagy érték rendelhető ezen értékkel bíró jelenségekhez. Landsman (2006) alapján megállapítható, hogy az elmúlt időszakokban tendenciává vált a pénzügyi instrumentumok valós értékelése, bár számos ország számviteli rendszere a kevert értékelési modellt (részben múltbeli, részben valós értékelés) alkalmazza, az USA és a nemzetközi standardalkotó testületek (FASB<sup>5</sup>, illetve IASB<sup>6</sup>) mellett amerikai tőzsdefelügyelet (SEC<sup>7</sup>) is ezt támogatja. Mindez eddig ismeretlen pénzügyi termékek mérlegbe való felvételét is jelentheti, bár a nehezen mérhető és értékelhető jelenségeket csak akkor szabad a mérlegbe felvenni, ha biztosított az egyértelmű értékelés lehetősége. Az *értékalapú megközelítés* alapvető előnye, hogy egyrészt csökkenti a kevert áras eljárások által biztosított elszámolások eredmény-megállapításra gyakorolt hatását, másrészt egyszerűsíti a pénzügyi kimutatások értelmezhetőségét. A számviteli értékelés kihívásai leggyakrabban a tőkemegtartási koncepciók további fejlődésével jelentkeznek, mivel ezen koncepciók határozzák meg, hogy milyen számviteli modellt használnak és annak mi az eredményhatása. Ez azt is maga után vonja, hogy az eredménykimutatásban az érték kategóriák tisztázása és új tételek bevezetése is szükséges lehet.

### **Az értékalapú számvitel közgazdasági alapjai és a valós értékelés**

Az értékalapú számvitel más és más tartalommal jelent meg az elmúlt időszakokban. Az első ilyen forma az *árváltozás számvitele* volt, ez leginkább a nem pénzügyi eszközök folyamatos árnövekedésével állt kapcsolatban, és az 1970-es éveket (magas inflációval jellemezhető időszakokat) ölelte fel. Az értékalapú számvitel második változata a *valós értékelés számvitele*, amely az 1980-as évek közepén jelent meg, és napjainkban a legfontosabb területe a pénzügyi instrumentumok/származékos ügyletek elszámolása,<sup>8</sup> amely pénzügyi piacok kamat- és árváltozási kockázatának kitett eszközök számviteli problémáival foglalkozik. A harmadik forma az *értékvesztés/értékromlás számvitele* („*impairment accounting*”), amely elsősorban a jövedelmezőség csökkenése miatti vagyronvesztés elszámolásával foglalkozik (például a deflációs gazdaságokban). Fontos megjegyezni, hogy az értékalapú számvitel különböző változatai eltérő gazdasági és társadalmi feltételek mellett alakultak ki. Napjaink értékalapú számvitele alapvetően eltér az 1970-es évek árváltozási számvitelétől,

---

<sup>5</sup> Financial Accounting Standards Board.

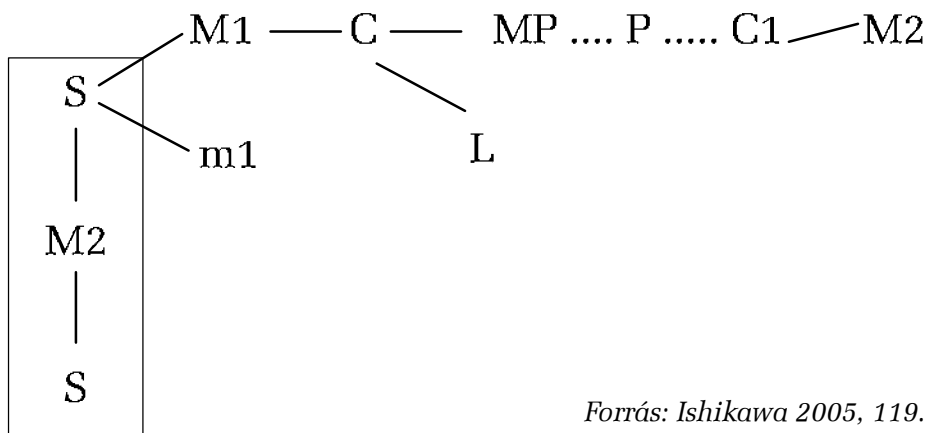
<sup>6</sup> International Accounting Standards Board.

<sup>7</sup> Securities and Exchange Commission.

<sup>8</sup> Ezt nevezik a befektetések értékalapú számvitelének is.

bár mindkettő egyfajta „piaci értéket” próbál megragadni, az eltérések azonosítása ugyanakkor segíthet abban, hogy miként definiáljuk a valós értékelés számvitelének jellegzetességeit. Másképpen fogalmazva: melyek az elsősorban pénzügyi instrumentumokra koncentrált valós értékelés számvitelének közgazdasági alapjai, és az miben tér el az árváltozás számvitelétől? Napjaink valós értékelés számvitelének megértéséhez szükséges az ezzel összefüggő számviteli kérdések közötti kapcsolat bemutatása – mint például a közgazdasági elméleten alapuló költségallokálás, realizálás, tekintettel az értékpapírok gazdasági tartalmára és a hitelezési rendszer fejlődésére.

Az egyik leglényegesebb, hogy a pénzügyi instrumentumok/származékos ügyletek valós értékelésének számvitelével összefüggő tőketípus a fiktív tőke, amelynek a gazdaságban való áramlása eltér a valós tőkétől, és ez azt jelenti, hogy a fiktív tőke természetéből adódóan az árazása is teljesen más, mint a fizikai javaké. Míg a fizikai tőke a hagyományos (funkcionális) javak átalakításával (M-C-M') áll kapcsolatban, addig a fiktív tőke áramlása a közvetkező módon megy végbe: a részvényeket (S) a kibocsátás után értékesítik (M), ennek az összegnek egy része (m1) a kibocsátóé, a másik része (M1) átalakul produktív tőkévé. Amennyiben a részvényeket újra eladják, további pénzre (M2) van szükség. Ennek az áramlásnak (S-M2-S) a helye a tőzsde, és ezért nincs semmilyen közvetlen hatása a produktív tőkére. A valós és a fiktív tőke áramlását szemlélteti az alábbi ábra.



Forrás: Ishikawa 2005, 119.

1. ábra. A valós és a fiktív tőke áramlása

Amíg a hagyományos, költségekre és realizálásra koncentrált számviteli keret a fizikai tőke áramlását (ami gyakorlatilag termékek és szolgáltatások előállítását és értékesítését jelenti) volt hivatott rögzíteni, addig a fiktív tőke áramlásának nyomon követésére teljesen más számviteli keretre van szükség, tehát

a korábbi fizikai tőkére tervezett számviteli keretet nem lehet kiterjeszteni a fiktív tőkével kapcsolatos elszámolási problémákra. Uno (1977) és Kimura (1972) szerint a piactudomány viszonyai között egy meghatározott pénzösszeg után járó kamatfizetés egy periodikus bevétel sorozat azonosítására alkalmas, azaz ezen periodikus bevételeket kapitalizálhatjuk a pénzpiacon kialakult kamatrátával és tekinthetjük az ún. fiktív tőke kamatának. Az értékpapírok piaci ára, amely az osztalék és kamat átlagos kamatlábbal történő kapitalizálásából származtatható, teljesen eltér a közgazdasági elméletben alkalmazott költségalapú árképzéstől. Míg a javak értéke és ára a termelés szociális kapcsolatain alapul, addig az értékpapírok ára a pénzpiacok tőketulajdon-viszonyaitól (általában különféle jogviszonyoktól) függ. A pénzügyi közgazdaságtan álláspontja szerint a pénzügyi instrumentumokkal/származékos ügyletekkel kapcsolatos számviteli problémák elsősorban a fiktív tőke elmúlt évtizedben bekövetkezett fejlődésének tudható be, amelyet az immateriális javak és üzleti kombinációk térnyerése is elősegített. Más értelemben a fiktív tőke kvalitatív és kvantitatív előretörését a kihasználatlan tőkére épülő hitelrendszer, illetve a jogi és intézményi rendszer fejlődése ösztönözte. Ezt a gondolatmenetet támasztja alá Hilferding (1981) is azzal, hogy a hitelrendszer kihasználatlan pénzt alakít át pénztőkévé különféle produktív tőkeelemek megvásárlásával. Ezen elméleti megfontolások lényegesen annak érdekében, hogy azonosítani tudjuk az ezen eszközökkel összefüggő aktuális számviteli problémákat és betekintést nyerjük annak igazi természetébe. Mivel a fiktív tőke alapvetően fiktív hiteltőke, és mivel a kockázatcsökkentő származékos ügyletek ennek egy magasabb szintjét képviselik, a meglévő számviteli keretek vagy annak bizonyos kiterjesztései ezek azonosítására és mérésére nem lehet alkalmas. Ezt indokolja az is, hogy a kamat- és árváltozási kockázatnak kitett pénzügyi eszközök részaránya az összes vállalati eszközön belül jelentősen növekedett az elmúlt harminc évben, például az USA termelő vállalatainál ez az arány 44% volt az 1990-es években, a 11%-os 1960-as évekbelihez képest. A vállalatok tipikusan azért rendelkeznek eszközökkel, hogy növelni tudják a vállalat értékét. Ennek a célnak a megvalósítása során lényegtelen, hogy fizikai vagy pénzügyi eszközt használnak fel, csak abban az értelemben van különbség a két eszköztípussal kapcsolatban, hogy ki és hogyan teremt értéket, azaz az értékteremtésben különböző szereplők érintettek. A működési eszközök általában a vállalkozások termelési tevékenységében vesznek részt, így az érték lényegében a vállalat számára rendelkezésre álló munkaerő és menedzsment képességeitől fog függeni, az eredményt pedig a realizált működési bevétel és a működési eszközök használati költségeinek (allokált költség) különbsége adja. Ezzel ellentétben a pénzügyi eszközök értékét nem a birtokosa, hanem annak végső felhasználója hozza létre. A pénzügyi eszközökkel rendelkező vállalkozásoknak fontos figyelemmel

kísérni a befektetések hozamát, aktuális információk és piaci árak alapján meghatározva a valós értéket, ezzel lehetőség nyílik a menedzsment számára a pénzügyi eszközökkel való hatékonyabb gazdálkodásra. Az értékteremtés más módon megy végbe a működési eszközök, és más módon a pénzügyi eszközök esetében. Az előbbinél maga a vállalkozási tevékenység teremti az értéket, míg az utóbbinál a hozamokat és kockázatokat a piaci várakozások, makroökonómiai trendek és egyéb olyan tényezők alakítják, amelyek kívül esnek a vállalkozás ellenőrzési körén (Ishikawa 2005).

Ebből következik, hogy a pénzügyi instrumentumok értéke a belőlük származó várható jövőbeli pénzáramlások jelenértékeként határozható meg, így az eltérő gazdasági tartalmú jövedelmek meghatározására és mérésére megfelelő számviteli keretet kell alkalmazni, mert csak ez szolgálhatja érdemben a pénzügyi-számviteli beszámolási feladatokat, illetve kötelezettségeket. Wilson és Stanwick (1995) szerint a pénzügyi eszközök számviteli bemutathatóságát az is negatívan befolyásolja, hogy azok minimális kezdeti befektetést igényelnek. Ezen eltérő forrásokból származó jövedelmeket tehát a beszámoló eredménykimutatásaiban is különböző módon célszerű bemutatni, amely elméleti szinten a mérleg egyes sorainak besorolásában és osztályozásában is változásokat indukálhat. Mindezek lehetővé teszik a beszámoló felhasználói számára, hogy egy átfogóbb és integráltabb képet kapjanak a vállalkozások üzleti teljesítményéről.

### **A valós értékelés szabályozása és a válság hatása**

A valós értéken történő értékelés mint az *értékalapú számvitel* részterülete valójában piaci értéken történő értékelést jelent, amelyet a pénzügyi instrumentumokkal foglalkozó két nemzetközi számviteli standard (IAS 32, IAS 39) szabályoz. Ennek szükségességét az indokolta, hogy az elmúlt évtizedekben a pénzügyi világ jelentős fejlődésen ment át, újabb és egyre bonyolultabb pénzügyi termékek, ügyletek, szolgáltatási ágazatok és ezekkel kapcsolatos kockázatok jelentek meg, amelyre a korábbi rendelkezések nem voltak felkészülve. Ezt támasztja alá néhány pénzügyi piac összeomlása (például 1997-1998-ban az ázsiai tőzsdeválság, az orosz és mexikói pénzügyi válságok). A pénzügyi instrumentumok nem csak a pénzügyi szektorban, hanem a gazdaság más vállalkozásaiban is elterjedtek. Mindezek olyan szabályozást igényeltek, amely egyértelműen meghatározza a pénzügyi instrumentumok fajtáit, azok kockázatainak számszerűsítését, kezelését, illetve fedezését.

Az USA számviteli standardjai (US GAAP<sup>9</sup>) már korábban is szabályozták a pénzügyi instrumentumok elszámolását, és egyre inkább jellemző, hogy a

---

<sup>9</sup> United States Generally Accepted Accounting Principles.

---



nemzetközi számviteli standardtestület (IASB), illetve az Európai Unió törekszik az IAS és a US GAAP összhangjának megteremtése.<sup>10</sup> Az IAS 32 és az IAS 39 standardok a pénzügyi instrumentumok egy részénél kötelezővé vagy lehetővé tette a valós értéken történő értékelést, így a vállalatok bizonyos köre köteles azt alkalmazni, figyelembe véve, hogy biztosítani kell az egyedi éves beszámolóban és a konszolidált éves beszámolóban annak azonos módon való alkalmazását. A nemzetközi szabályozás ezen változásai tették szükségessé, hogy a magyar számviteli szabályokban is adaptálásra kerüljön a valós értéken történő értékelés.<sup>11</sup> (Nagy 2004a)

Noha a valós értéken történő értékelésnek számos előnye van, számviteli alkalmazása bizonyos költségekkel is jár. Az egyik alapvető probléma, hogy a pénzügyi kimutatások egyes sorainak értéke hogyan mérhető megbízhatóan, különösen azon eszközök esetében, amelyeknek nincs aktív piaca. Ilyen esetekben a befektetőknek és más döntéshozóknak kell megbecsülniük, hogy a számviteli információk mennyire hasznosak, illetve a pénzügyi kimutatásokkal szemben támasztott minőségi jellemzőknek megfelelnek-e. A jellemzők pontos tartalmi ismerete mellett hangsúlyozni kell a közöttük lévő arányokat (tradeoff), illetve azok érvényesítését és az ezzel járó költségeket. Ebből a szempontból a relevancia és a megbízhatóság a leglényegesebb (Landsman 2006).

Egy információ akkor tekinthető relevánsnak, ha befolyásolja a gazdasági szereplő döntéseit, összetevői pedig az alábbiak: előrejelző, megerősítő, időszerű. Az információ csak akkor lehet hasznos, ha megbízható, ennek összetevői: ellenőrizhetőség, semlegesség, hű bemutatás.

Egy információ lehet releváns, miközben teljesen megbízhatatlan, és fordítva. Az információk hasznossága tehát e két jellemző megfelelő arányára épül. A gazdasági folyamatok függvényeként ez az egyensúlyi pont állandó változásnak van kitéve. A számviteli szabályok alakításakor a relevancia és a megbízhatóság közötti megfelelő arányra statikus és dinamikus szemléletben egyaránt figyelemmel kell lenni. A valós értéken történő értékelés megjelenése a szabályozásban egy új relevancia-megbízhatóság arány kialakítását eredményezheti. Mindez alapvetően összefügg a beszámolási elvekkel, nevezetesen azzal, hogy a valós értéken történő értékelés elősegíti a számviteli információk hasznosságát, ugyanakkor továbbra is igény van a bekerülési értékek megjelenítésére is. Nyil-

---

<sup>10</sup> 2001/65/EK irányelv, amely módosította az éves beszámolóra vonatkozó korábbi 78/660/EGK/ 4. számú, valamint a 83/349/EGK 7. számú és a 86/653/EGK irányelveket az értékelés tekintetében.

<sup>11</sup> A számvitelről szóló 2000. évi C. törvény, illetve a hitelintézetek és pénzügyi vállalkozások éves beszámolóképzési és könyvvezetési kötelezettségeinek sajátosságairól szóló 250/2000. (XII.24.) kormányrendelet.

---

vánvaló, hogy a valós érték jobban tükrözi a piacot, a piaci értékítéletet, de nagyobb volatilitást (változékonyságot) eredményez a különféle vagyonelemekben és a jövedelmezőségben is. Különösen igaz ez a hitelintézetekre, illetve a befektetési vállalkozásokra, amelyek vagyonuk nagy százalékát pénzügyi instrumentumokban tartják, s ezeket a nemzetközi standardok szerint valós értéken kell értékelni. Ugyanakkor ennek nemzetközi viszonylatú szabályozása tekintetében elmondható, hogy a pénzügyi instrumentumok kevert értékelése a különböző kategóriákba sorolt, de a gazdasági tartalmukat tekintve azonos vagyonelemek eltérő értékelése megnehezíti a vállalkozások teljesítményeinek összehasonlíthatóságát. Problémákat okoz, hogy a közzétett adatok a számviteli értékelés következtében jelentős eltérést mutatnak, miközben közgazdasági értelemben nincs vagy minimális a különbség (Bosnyák 2004).

2008 folyamán számos változás és iránymutatás született a napjainkban tapasztalható pénzügyi válság hatására a számviteli előírásokban.<sup>12</sup> Az IAS 39 változásának lényege, hogy a társaságoknak lehetősége nyílik arra, hogy a korábbi eredménnyel szemben valós értéken értékelt vagy értékesíthető kategóriában lévő, de a kölcsönök és követelések definíciójának megfelelő instrumentumokat átsorolják a kölcsönök és követelések kategóriába. A változás hatása az, hogy miközben az eredménnyel szemben valós értéken értékelt és az értékesíthető kategóriában lévő instrumentumokat valós értéken kell értékelni, addig a kölcsönök és követelések kategóriában lévő pénzügyi eszközöket (amortizált) bekerülési értéken kell bemutatni. A IAS 39 szerint a vállalkozásoknak követniük kell az értékelési hierarchiát: első lépésként az aktív piacon lévő jegyzett árat kell alkalmazni, amennyiben ez rendelkezésre áll, ennek hiányában pedig belső modellekkel kell a valós értéket meghatározni.

A standardváltoztatás fő indoka, hogy mivel a válság előtt azonnal rendelkezésre állt a pénzügyi piacokról számos instrumentum valós értéke, sok vállalkozás besorolta pénzügyi instrumentumait az eredménnyel szemben valós értéken értékelt kategóriákba. A válság hatására azonban ezek az aktív pénzügyi piacok sokszor nem működtek, és már nem álltak rendelkezésre a valós értékek. Az IAS 39 szerint ilyen esetben eddig nem volt lehetőség arra, hogy a vállalkozás ezekből a kategóriákból átsoroljon instrumentumokat. Az instrumentumok valós értékét pedig piaci árak hiányában belső modellek segítségével kell meghatározni a társaságnak, ugyanakkor a standard változása megköveteli, hogy az átsorolást megelőzően az instrumentumokat valós értékre értékeljék át.<sup>13</sup>

---

<sup>12</sup> Az IASB 2008 decemberében adott ki két nyilvános tervezetet (Exposure Draft, ED), amely az IFRS 7 és az IAS 39 módosításait részletezi.

<sup>13</sup> Az Európai Unió az 1725/2003/EK-rendeletének módosításával a módosítást befo-gadta, a magyar számviteli törvény 2008. december 10-i hatállyal változott.

---

A valós érték meghatározásának problémája érinti mind a magyar, mind a bármilyen nemzetközi számviteli standardok alapján készítendő beszámolókat. A valós érték megállapítása befolyásolja többek között a hitelviszonyt megtestesítő értékpapírok, részvények, részesedések, származékos ügyletek, üzleti kombinációk, befektetési célú ingatlanok és a kiegészítő megjegyzésekben vagy kiegészítő mellékletben megjelenő közzétételek területeit. Ezekben a területeken a legjelentősebb problémát az jelenti, hogy több instrumentum korábban létező aktív piaca megszűnt, és így már nem áll rendelkezésre piaci ár. Ennek hiányában a piaci szereplők számára szükségessé válik az értékelési modellek kidolgozása, ám gyakran nem áll rendelkezésre a szükséges szakmai tudás és tapasztalat a modellek kialakításához.

A valós értékelés egyik problémás területe a fedezeti elszámolások. A cash flow-fedezeti ügyletek esetében például az üzleti környezet negatív változásai hatására (mint például megszűnő megrendelések, nem fizető vevők, csődbe jutott partnerek) jelentősen lecsökkent a jövőbeni pénzáramlások valószínűsége. Az értékvesztés területe – a tevékenység jellegétől függetlenül – majdnem minden céget érint. Az ezzel kapcsolatos probléma kiterjed a pénzügyi instrumentumokra, azaz az értékpapírokra, hitelkövetelésekre, vevőkövetelésekre, származékos ügyletekből származó követelésekre, de ezek mellett érint más eszközöket is, mint például a tárgyi eszközöket, immateriális javakat, halasztott adóeszközöket. Az értékvesztés elszámolásánál a legfontosabb kérdés: várható-e a könyv szerinti érték megtérülése, és milyen mértékben. A várható megtérüléseket befolyásolja egyrészt az adósok várható fizetőképessége (például a vevőköveteléseknél), másrészt az eszközök működtetéséből várható jövőbeni pénzáramlások (például a tárgyi eszközöknél). A pénzügyi válságban a társaságok tevékenységük jellegétől függően eltérő módon érintettek, de szinte minden társaság esetében igaz, hogy nem lehet mérlegelés nélkül elfogadni a múltbeli statisztikákon és tapasztalatokon alapuló értékvesztésképzést. Az értékvesztéshez hasonló problémák merülnek fel a céltartalékképzés során is, itt leginkább a nem fedezeti célú származékos ügyletek után képzendő céltartaléknál a valós érték meghatározása okoz problémát (Fekete 2009, Boros–Rakó 2009).

## Összegzés

A piaci szereplők érdeklődésének középpontjában a piaci érték áll, és mivel döntéseik meghozatalához a pénzügyi beszámolók adatait használják fel, az ő igényeik nagyban befolyásolják a számviteli rendszerek információtartalmát. Különösen igaz ez a tőzsdei vállalatokra, illetve azok értékpapírjainak értékelésére. A pénzügyi instrumentumok vállalkozásoknál betöltött egyre fonto-

sabb szerepe és a globalizálódó világgazdasági környezet hatásai miatt a befektetők kockázatkerülő magatartást tanúsítanak, azaz két azonos hozamú befektetés közül a kisebb kockázatút részesítik előnyben. E változások nagyban hozzájárulnak ahhoz, hogy a vállalkozások olyan érték alapú számviteli rendszert alakítsanak ki, amely a cégvezetés hatékonyabb döntéseit segíti elő. Ennek elengedhetetlen alapja a tervezés és az összehasonlító elemzés, mivel a különböző elszámolási rendszerek és értékelési szabályok kérdésessé teszik az egyes pénzügyi beszámolóik összehasonlíthatóságát.

### Felhasznált irodalom

Baricz Rezső 2008. A számvitel súlypontjai. *Számvitel – Adó – Könyvvizsgálat*, jubileumi melléklet, 3–6.

Baricz Rezső 1994. *Mérlegtan*. Aula Kiadó, Budapest.

Bordáné Rabóczki Mária 1990. *A gazdasági társaságok pénzügyi megítélése*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.

Boros Judit – Rakó Ágnes 2009. A pénzügyi válság hatása az év végi beszámoló összeállítására és a könyvvizsgálatokra. *Számvitel – Adó – Könyvvizsgálat*, január, 14–18.

Bosnyák János 2004. Valós értékelés a magyar és nemzetközi szabályozásban. *Számvitel – Adó – Könyvvizsgálat*, október, 435–439.

Deák István 2008. A számvitel vagyontelfogásáról. *Számvitel – Adó – Könyvvizsgálat*, december, 497–505.

Fekete Imréné 2009. A globális válság szakmai kihívásai. *Számvitel – Adó – Könyvvizsgálat*, január, 20–24.

Havas István 2002. Értékfajták, értékelési standardok a vállalkozások értékelésében, elemzésében. *Számvitel – Adó – Könyvvizsgálat*, 2002. szeptember, 385–391.

Hilferding, R. 1981. *Finance capital: a study of the latest phase of capitalist development*.

Ishikawa, Junji 2005. A social science of contemporary value-based accounting: economic foundations of accounting for financial instruments. *Critical Perspective on Accounting*, Volume 16, Issue 2, February, 115–136.

Jakab Ágoston – Matukovics Gábor – Ormos Mihály 2006. A vagyon- és üzletértékelési szttenderdek bevezetésének egyes kérdései Magyarországon. *SzámAdó*, április, 7–9.

Kimura, W. 1972. *Accounting studies as a social science*. Yuhikaku.

Korom Erik – Ormos Mihály – Veress Attila 2005. *Bevezetés a számvitel rendszerébe, Szemlélet és módszertan*. Akadémia Kiadó, Budapest.

Kovács Dániel Máté 2007. A valós érték mérésének problémái és az amerikai válasz. *SzámAdó*, 5. szám, 7–13.

Landsman, Wayne R. 2006. *Fair Value and Value Relevance: What Do We Know?* Kenan-Flagler Business School, University of North Carolina, november, Information for Better Markets Conference, sponsored by the Institute of Chartered Accountants of England and Wales, 18-19 December 2006.

Nagy Katalin 2004a. A valós értéken történő értékelés I. rész. *Számvitel – Adó – Könyvvizsgálat*, április, 149–153.

Nagy Katalin 2004b. A valós értéken történő értékelés II. rész. *Számvitel – Adó – Könyvvizsgálat*, május, 203–207.

Uno, K. 1977. *Principles of political economy: theory of a purely capitalist society*. Harvester Press.

Wilson, A. C. – Stanwick, S. D. 1995. Concerns with and alternatives to current accounting for derivative instruments. *The CPA Journal*, december, 50–51.

Zékány András 2006. A számvitel a tőzsde világában. *Számvitel – Adó – Könyvvizsgálat*, szeptember, 379–384.

---